ТАРАА ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ ШИИТПИРЛИГ ХҮННЕРИ

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттингеш

1961 ч. СЕНТЯБРЬ 7 ЧЕТВЕРГ № 212 (5002).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 кап.

Боттарының шефтеп турары «Тиилелге» совхозка даг экспедициязының коллективи дузалаар талазы-биле ажылдарны кылып турар.

ЧУРУКТА: даг экспедициязының ажылдакчызы А. Суховская. Ол—тарааны автомашинадан дүжүрер болгаш аңаа чүдүрер ажылдарны идепкейлиг кылып турар.

Фотозу В. Чапайкиннии.

Парижте совет делгелгениң көрүкчүлеринге Н. С. Хрущевтуң чагаазы

Парижке совет делгелгениң ажыттынганын таварыштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев делгелгениң көрүкчүлеринге чагаа чоруткан. Совет улустуң, Совет Эвилелиниң чазааның өмүнээзинден, а ол ышкаш хууда бодундан Францияның бүгү улузунга чүректиң ханызындан байыр чедиргенин болгаш аас-кежиктиг тайбың амыдыралды күзээнин ында дамчыткан.

Алдарлыг француз улуска найыралдың болгаш хүндүткелдиң ханы медерели совет кижилерге шагдан бээр-ле туруп келген, күш-ажылга ынакшылдыг француз улустуң национал экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге чедиишкиннерин олар бедии-биле үнелеп турарлар деп, чагаада чугаалап турар. Совет кижилер улуг сонуургаан, Москвада француз национал делгелгеден ол чедиишкиннер тодаргай көступ турар деп, Н. С. Хрущев бижээн. Парижте совет делгелге француз улустуң кичээнгейин хаара түдар деп, Совет чазактың баштыны демдеглеп турар.

Эртемниң, техниканың, тайбың тургузукчу күш-ажылды кылып турар совет кижилериниң чазгай амыдыралының болгаш культуразының талазы-биле Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин Н .С. Хрущев чагаада тодаргай айтын турар. Бистерде чүгле бөгүн бар болуп турар чүүлдерни эвес, харын-даа биске даарта бар болур чүүлдерни Парижте совет делгелгеден силер көрүп болур силер деп, чагаада чугаалап турар. ССРЭ-ге коммунистиг ниитилелди колдуунда ийи он чылдарның дургузунда тургузар сорулганы бистиң партиявыс болгаш совет улус бодунуң мурнунда салып турар. Совет кижилер болза чер кырынга кажан-даа туруп көрбээн шак ындыг материалдыг болгаш сагыш-сеткил чечектелиишкининиң байдалдарынга чурттаар апаар.

Дайынны улустар аразының кандыг-даа маргылдааларын шиитпирлээриниң чепсээ болдурарын бистер, совет кижилер шиитпирлиг-биле хүлээвейн турар бис деп, чагаада демдеглээн. Дайын болза кижи төрелгетенге кайы хире сан-түү чок качыгдал-түрегделди чедирерин бистер билир бис. Бистиң Совет күрүневистиң догуунап келген 43 чылдарының барык-ла деп кезии совет улуска дөгээн дайыннарга азы дайын соолунде улус ажыл-агыйын катап тургузарынга үнген. Бир эвес ол бүгү чылдар экономиканы хөгжүдеринге болгаш совет кижилериниң амыдырал деннелин бедидеринге үнген чүве болза бистиң чуртувуска ам делегейде эн-не күчүлүг экономика болгаш эн-не бедик амыдырал деннели турар ийик, а совет кижилериниң амыдырал деннелин бедидери дээрге Совет күрүнеениң кол-ла сагыш салып турар чүүлү болгай деп Н. С. Хрущев демдеглээн.

Совет Эвилели болза бүгү делегейге тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш хажык чок болгаш шиитпирлиг турушпушаан, чепсегленишкинни үре-түнелдиг контроль-биле бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниче бүгү чуртларны кыйгырып турар деп Н. С. Хрущев демдеглээн. Амгы үениң эн-не негелделиг ол айтырыын шиитпирлээрин чедип алыр болгаш кедергей улуг чарыгдалдарның үүргезиниден база хыдыкчы чаа дайынның айылындан улустарны хостаары дээш бистер боттарывыстың күштеривисти харамнанмас бис деп чагаада чугаалап турар. Чаагай сеткилдиг болгаш чөптүг чоруктуң ады-биле бистер болза колониалдыг тергиидээшкиннің кандыг-даа илерээшкиннерин бистиң планетавыска чок кылырынче, колониалдыг ёзу-чурумнарны—эрткен үениң ол бүжар артыышкыннарын катап тургузар дээн оралдажыышкыннарга удур идепкейлиг демисежиринче кыйгырып тур бис.

Тайбыңны быжыглаарының болгаш Европаның айыл чок чоруунуң уъжун Совет чазак Германия-биле тайбыңның кереэзин саадал чок чарарының болгаш Барын Берлинде байдалды аңаа үндезилээш чогумчалыг болдурарының дугайында саналдарны киирген деп, чагаада ооң ындай чугаалап турар. Бистиң саналдарывыстың эчис сорулгазы чүгле чаңгыс — делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын узуткаары, Европада байдалды чогумчалыг болдурары, тайбыңның хереэнге айыылдыг болуп турар амгы дүшкүүрлүг чоруктуң кошкадыры болур дээрзин Н. С. Хрущев демдеглээн. Ол душта бистер кандыг-бир чүвени азы артык күштүг болур чоруктуң чедип алырын бодавайн, кымны-даа дорамчылаарынче азы кым-бир кижиниң эргелерин болгаш эрге-ажыктарын холгаарлаарынче чүткүвейн турар бис.

Удур-дедир делгелге солчур чорук совет болгаш француз улустарының аразында чаңчыл болган найыралдыг харылзааларны быжыглаарының хереэнге бараан болур, чүгле бот-бодунга ажыктыг садыгны, культура болгаш эртем солчулгаларын улам ынай калбартырынга эвес, харын-даа бистиң улустарывыстың аразынга бот-бодун билчир чоруктуң өжижиринге идиглиг болур дээринге идегелин Н. С. Хрущев Совет Эвилелинин чазааның өмүнээзинден эр, хереэжен француздарга—совет делгелгениң көрүкчүлеринге илереткен.

(СЭТА).

Ховунуң ажыл-ишчилерин эң эки хандырар

Бүгү чүвени кижи дээш, бүгү чүвени кижиге деп бистин ниитилелдиң лозунун амыдыралга боттандырары партия, совет, хөй-ниити организацияларының кол сорулгазы болуп турар. Бүгү совет кижилериниң бодалы болгаш чүткүлү чуртка продуктуларның элбекшилин тургузарынче угланган. Дүжүт ажаап алыышкынын ыска хуусаада, чидириг чокка чорудары көдээ ажылагый продукциязының элбекшилин тургузар дээш демиселдиң чугула кеш болур.

Дүжүт ажаап алыышкынында ажыл-ишчилериниң чедиишкиннериниң дугайында өөрүнчүг медээлер, бүгү чуртта-биле бир дөмей, бистин областың ховуларындан хүн бүрү кээп турар. Таңды районунуң Сталин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери күрүнеге тараа садар хүлээлгезин областа бир дугаарында күүсеткен.

Ховунуң ажыл-ишчилерин эң эки хандырарын садыг ажылдакчыларындан партия болгаш чон негеп турар. Дүжүт ажаап алыышкынында ажылдап турар колхозчуларны болгаш совхозтар ажылдакчыларын эргежок чугула барааннар-биле болгаш аъшчем-биле эки хандырып болурунуң бүгү аргалары бар. Ховуларда ажылдап турарларны садыг-биле болгаш хөй-ниити чемненилгези-биле хандырарынче ажыл-агый удуртукчуларының, партия, совет болгаш садыг ажылдакчыларының эки кичээнгей салган черлеринде бо талазы-биле байдал багай эвес тургустунган. «Кызыл партизан», «Сут-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда, Таңдының Сталин аттыг, Каа-Хемниң «Октябрь 30 чылы» колхозтарында ховуларын чогуур өйүнде белеткеп, чем белеткээр вагончик-кухняларны тургускулаан. Ол кухнялар арыгшевер, аъш-чемни чогуур үезинде, багай эвес кылып турар. Области амгы үеде дүжүт ажаап алыышкынында ажылдап турарларны хандырар талазы-биле садыг организацияларындан 65 ховуу кухнялары, а ол ышкаш хөй санныг столоваялар ажылдап турар.

Кухня-столоваяларның ажылын бүдүн хүннүң дургузунда изиг чемнер турар кылдыр организастаары садыг организацияларының чугула сорулгазы болур. Комбайн агрегаттарында ажылдап турарларга изиг чемни чедирип бээрин хандырары эргежок чугула.

Чамдык черлерде ону ынчаар организаставайн турар. Таңдының «Тиилелге» болгаш Улуг-Хемниң «Улуг-Хая» совхозтарында комбайнерлер чемненирде агрегадын доктаадып каап, ховуу турлаанче чоруп түрер. Комбайнерлер ол кээрге, чем белен эвес болур таварылгалар бар. Ховуу турлагларында ниити чемненилге черлеринге чемнер чедирерин үзүктелдирер чорук база бар. Чаа капуста, морковь, согуна, картофель, сүт, эзт бар турда-ла, чемнерни эки шынарлыг, янзы-бүрү кылдыр кылбайн турар.

Совхозтар директорлары ховуу турлагларында столоваяларга хереглээр продуктуларны садыг организацияларына планныг бот-эртек-биле бээр, а ол ышкаш ховуу кухняларынга одаар чүүлдү, сугну чедирип бээр, чырыткы-биле хандырар хүлээлгелиг. Чүге дизе, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпиринде ону айытган. Ындыг турбуже, «Өөк» болгаш «Найырал» совхозтарның директорлары ол айтыышкынны амга чедир күүсетпейн турар. Колхозтар даргалары ховуда ажылдап турарларны эки чем-биле хандырар ужурлуг.

Ховуу турлагларын барааннар-биле хандырар дээш садыг организациялары 21 автолавкаларны тускайлап, оларның чоруп турар оруктарын тодараткан болгаш 47 терге садыгларын организастаан. Автолавкаларның садыгы чолаачылары эштер Суханов (Таңды райпозунда), Ростовцев (Чөөн-Хемчик райпозунда), Донгак (Өвүрде), Ооржак Хунаа (Чыраа-Бажында) эки ажылдап турарлар. Автолавкалар-биле чергелештир хөй-хөй көдээ магазиннерниң садыгжылары неделяда 2—3 удаа ховуу турлагларына барааннарны чедирип садыглап турарлар. Чижээ, Каа-Хем районуң Федоровка, Медведевка суурларда болгаш Балгазын көдээ кооперацияның Владимировкада садыгжылары ынчаар ажылдап турар. Ол эки эгелээшкинни бүгү көдээ магазиннерге нептередири эргежок чугула. Көдээ магазиннерниң ажылдакчылары неделяда 3—4 катап ховуу турлагларына чугула хереглелдиң барааннарын чедирип турар чорукту чедип алыр херек.

А Улуг-Хем болгаш Бай-Тайга районнарда автолавкалар ховуу турлагларына үргүлчү барбайн турар. Ол чорук райполарның удуртукчуларын дүвүретпейн турар.

Дүжүт ажаап алыышкынында ажылдап, элбекшилди тургузуп турарларга эң эки барааннарны чедирери садыг ажылдакчыларының бо күннерде эң чугула хүлээлгези болур. Ховуу турлаа дээрге—тараажыларның ийи дугаар бажыңы-дыр. Ынчангаш ажаап алыышкын үезинде садыгның кол кичээнгейи ында турар үжүрлүг. Ховуда ажылдап турар кижи бүрүзү чүү-ле хереглеп-дир, өөзун ховуу турлаанга садып алыр арганы тургузар херек.

Автолавкаларга, дажыглап чоруур садыгларга янзы-бүрү барааннар бар турарын, садып алыкчыларның чүүү хереглээрин, кандыг саналдар, сүмелер барын барымдаалаар ужурлуг.

Ховуда ажылдап турарларны эң эки хандырары дээш социалистиг чаршыны садыг ажылдакчыларының ортузунга калбартып, мурнакчыларны мактап илередириниң хемчеглерин ажылдап кылыры—хереглел кооперацияның улуртукчуларындан, партия, совет организацияларындан негеттинип турар.

Ховуңуң ажыл-ишчилерин эң эки хандырып тургаш, бо чылын күрүнеге 6,4 миллион пуд тарааны бээр деп бистиң областың ажылчы чоннарының улуг сорулгазынга боттарының салыышкынын киирери садыг ажылдакчыларының хүндүүлүг болгаш харыысалгалыг сорулгазы болур.

Ажаап алыышкынны сентябрь 25-ке чедир доозар

Империалистиг дайын кыпсыкчыларының өнчүк-чөңгээлиг хөделиишкиннериниң уржуудан СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың ап чорудуп турары чурттуң камгаланыр аргалын быжыглаар талазы-биле хемчеглерни Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң ажылчыннары бүгү тала-биле чугаалажып көрүп, бир эпсеткилдиг деткип турарлар.

Совхозтуң бүгү бригадаларынга, фермаларынга митинг, хуралдар болгулаан. Партия организациязының чанында агитколлективтиң агитаторлары СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын, Совет чазактың Медеглелин боттарының участоктарында чурттакчы чоннарга калбаа-биле таныштырып турар. Чер-черге болгулаан митинг, хуралдарга болгаш беседаларга 2000 ажыг кижи киришкен. Олар шуптузу бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың боттандырып турар хемчеглерин база ында тайбыңны камгалап алырынче чайгылыш чок тура-сорукту сеткилиниң ханызындан бир үн-биле чүүлдүг деп хүлээп ап турарлар. Партияның болгаш чазактың ол хемчеглерин бедик бүдүрүкчүлүг, шудургу күш-ажылбиле деткиир, ооң-биле бистиң чуртувустуң камгаланыр күжүн быжыглаарына үлүг-хууну киирер деп ажылчын бүрүзүнүң сөзү ындыг.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчын коллективи дүн-хүн чок кызымак ажылдап тургаш, тараа ажаап алыышкынын сентябрь 25-те, мал чемнерин белеткээрин болдунар-ла ыска хуусаада доозар деп шиитпирлээннер.

Шефчи студентилер

Кызылдың пединститудунуң бирги курсчуларындан 16 кижи Каа-Хем районда «Бурунгаар» колхозтуң Хайырлыгда бирги ховуу бригадазында ажылдап кирген. Олар комбайнда база тараа чүдүрериндe болгаш дүжүрериндe, шаң эжериндe болгаш өске-даа ажылдарда идепкейин илередип турар.

Тарааны чүдүрер болгаш дүжүрер ажылда Владимир Серен-оол, Куулар Черлик-оол, Шивидек Кызыл-оол олар хүн нормазын үргүлчү 2—3 катап ажыр күүседип турар.

ОРГАНИЗАС ЧОК ЧОРУКТУ ЧАЙЛАДЫР

«Сут-Хөл» совхозтуң тараалан шөлдеринде чаагай дүжүттүң ажаалгазы хүн бүрү калбарып турар. Совхозтуң механизаторлары болгаш тараажылары күрүне шыгжамырынга бир миллион пудтан эвээш эвес тарааны киирерин хүлээнген чөөн-хемчикчилериниң бедиткен хүлээлгезинге боттарының үлүүн киириштирер дээш бригада, агрегат бүрүзү, тус-тус кижилер аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар.

Тарааны ыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыры—хүннүң дайынчы сорулгазы—деп кыйгырыг-биле ажылдаар бачым үеде ажыл-ишчилерни мобилизастаар, оларның күш-ажылын шын организастаар турбуже, дүжүт ажаап алыышкынының ажылын үштап-башкарарын совхозтуң дирекция чери, партия комитединиң бюрозу кошкаткан.

Тарааны тавычалай кезери аңаа август 18-те эгелээн, ынчалза-даа сентябрь бирге чедир чүгле 110 ажыг га кызыл-тас, 124 га арбай тавычалай кестинген, а 24 га арбай шуут ажааттынган. Тавычалаттынган тараалларны подпорщиктиг «СК-3» деп дөрт комбайннар-биле бастырары август 29—30 хүннеринде эгелээн, гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 10 центнер кызыл-тас, 11 центнер арбай алдынып турар. Ажылдап турар чеди комбайнга немештир подпорщиктиг ийи комбайн Кара-Чыраа салбырындан август 29-та келген.

Бора-Тайга салбыры 2084 гектар тараа культураларын ажаар планныг. Мында дүжүт ажаап алыышкынының өөжүм чоруп турарының чылдагаалы түдел? Механизаторларның, тараажылардың ажылдаарына таарымчалыг байдал тургустунмаанында. Шөлдээ-Тейниң кол шанында тараажылар чурттаар орансаа-биле хандыртынмаан, хүндүс ажылдааш, кежээ 5—6 шактарда ажылын соксаткаш, Балгаш-Бажың болгаш Сут-Аксы суурларже чоруп турарлар, а эртен 9—10 шактарда ажылче үнүп турар. Ажылчыннарның күш-ажылын организастаар талазы-биле салбыр эргелекчизи эш Мөге-Назын багай хемчег ап турар. Организас чок чоруктан комбайннар, тракторлар, автомашиналар долу ажыглаттынмайн, бүдүрүкчүлүү дыка куду болуп турар. Чижээ, август 30-де аңаа үш комбайн чартык хүн ажылдаваан. Өндар Очур-оолдуң «С-6» комбайны трактористи чоктуң уламындан 12 шакка чедир ажылдаваан. Өске комбайннар аарсаар эдилгелер-биле тура хүнээн.

Шөлдээ-Тейде шанның шывы үрелген, ында «Кузбасс» деп сушилканы ажылдадыр мотор чок, шанда механизация ыдыынмаан, чүгле чаңгыс зернопульт ажылдап турар, ооң өске арыглаар машиналар чок. Ак-Дашта шанда база-ла чаңгыс зернопультудан өске үүү-даа чок. Комбайнардан келген тарааны чадагай черде төп каан, өл-шыкка алып, үрелип чыдар апарган. Салбырларда тарааның чидирии-биле демисел кошкак. .

Совхозта партия комитеди (секретары эш Лопсан-Серен), салбырда парторганизация (секретары эш Шагдыржап) масса-политиктиг ажылды кошкак тургускан.

Дүжүт ажаап алыышкынын организас чок чорудуп турары-биле совхоз сентябрь бирге чедир күрүнеге чүгле 112 тонна тарааны саткан болгаш беш хонуктуң график планын күүсетпээн.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

БҮГҮ ЧҮРЭЭВИС ПАРТИЯ-БИЛЕ!

ВЛКСМ ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң Медеглели

Тайбыңның дайзыннарының өжээнниг чимзеннишкиннериниң бистиң Төрээн чуртувустуң болгаш бүгү социалистиг лагерьниң ажылчы чоннарының эрге-ажыктарын идепкейлиг камгалаар сорулга-биле Совет чазактың ап чоруткан хемчеглерин совет аныяктар ханы медереп билиишкин база сеткил ханыышкыны-биле уткаан. Тайбыңга ынакшылдыг бистиң улуг күрүневистиң камгаланыр күүзүн быжыглаар дугайында могат-шылаг чок сагыш салыышкынын илередип турар бодувустуң чазаавыстың шылгарангай ажыл-чорудулгазын аныяк ажылчынар, көдээниң ажыл-ишчилери, интеллигенция, өөреникчилер, бүгү чээрби миллион комсомолчулар чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турар.

Совет оолдар, кыстар тайбыңның хереэнге кызыгаар чок бердинген, олар ханныг фашизмниң өөскүдүп үндүргени эрткен дайынның түүнели бистиң чуртувуска чүге-даа деңнээр аргажок санаттынып четпес каража-когаралдарны таварыштырган дээрзин эки билирлер. Кижилерни массалыы-биле узуткап чок кылыр чепсектериниң эң чаа хевирлери ажыглаттынып болур чаа дайынның одунуң кыптыгып кээриниң бүгү айыылдарын бистиң аныяктарывыс тодаргайы-биле медереп билип турарлар.

Чаа ниитилелге кайгамчык чаагай амыдырал база коммунизм дээш демиселдиң өндүр чаагай перспективаларын бистиң улустуң мурнунга коммунистиг партия калбартып турар амгы үеде совет кижилерге тайбың оиза чугула болуп турар. Чогум-на ынчангаш чер делегейге бүгү кижилериң аас-кежии, тайбыңның хереэ эргим үнелиг, ынчангаш барын чүктүң өнчүк-чөңгээчилериниң дайынга белеткелдерин аная-ла сагыш-амыр хайгаарап олуруп шыдавас бис. Боттарының шериг албаны эрттирер хуусаазын эрттирген шериг албанныгларны бистиң армиявыстан демобилизастаарын түр соңгаарладыр дугайында болгаш ядролуг чепсектиң шенелделерин катап эгелээр дугайында бодунуң чазааның шиитпирин совет чурттуң аныяк кижилериниң чаңгыс эп-сеткилдиг уткааны болгаш ол патриоттуг көдүрүүшкүнү чогум-на ооң-биле тайылбырлап болур. Кылыры эргежок чугула апарганындан кылдынган ол хемчеглер болза делегейниң ядролуг дайынын кыпсып үндүреринче чүткүп турар хөлүн эртип барган империалистиг дайынзырактарны болгаандырарынче угланган.

Совет Эвилели болза делегейниң ийиги дайынының артыышкынарын чок кылырынче, делегейге байдалды кадыкшыдарынче, АКШ-тын, Англияның, Францияның болгаш агрессчи НАТО бөлүглежиишкиннің өске-даа чурттарының чазактарының шуут деткимчези-биле Гитлерниң оруу-биле чоруп, делегейни хуваажырын негеп турар барыын.герман өжээн негекчилериниң кем-буруулуг оралдажыышкыннарын үзе шаварынче чүткүп турар. Делегей империализми болза дайын сөөлүнүң бүгү-ле дугуржулгаларын үрээш, ам ГФР-ни агрессчи милитаристиг күрүне болдурарына, а Барыын-Берлинни—Герман Демократтыг Республикага болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур шпионажтың, үрегдекчи ажылчорудулганың болгаш өнчүк-чөңгээлериниң уязы болдурганнар.

Барыын Берлиниң чурттакчыларының «хосталгазы» деп адаар чүүлдүң дугайында шуугажып турар империалистериниң бужар-бак арын чаар болгаш ыят чок чоруктарын миллион-миллион совет аныяк оолдар, кыстар киленнээшкин-биле ойтур шаап турарлар. Бир эвес Барыын Германияның он-он болгаш чүс-чүс аныяк немецтеринге бундесвериниң шинелин кедириптер болгаш угаан-медерелин оскунган өжээн негекчилериниң өнчүк-чөңгээлиг политиказының уъжун өлүрткен туруп болур шак ындыг «хосталгадан» амы-тынын камгалавышаан, Герман Демократтыг Республикаже кээп турарын барымдаалап көөр чүве болза боин чагырыкчыларның болгаш НАТО талазы-биле оларның эвилелчилериниң боттарының агрессчи белеткелдерин шынзыдар дээн шак ол меге-хоозун оралдажыышкынарының чүдек-бужары тодаргай көстүр.

Чаа дайынның кедереп барган кыпсыкчыларының чимзеннишкиннеринге харыы кылдыр бүгү совет аныяктар Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннары-биле сагыш-сеткилин каттыштырып турарының дугайын, боттарының социалистиг чаалап алыышкыннарының камгалалында туржуп турар немец аныяктарның күжениишкиннерин бүрүү-биле деткип турарының дугайын күштүү-биле медеглеп тур.

Кажан герман милитаристер болгаш оларның океан ындында өмээржихчилери угаан-сарыыл чоктарның шырбайыышкыны-биле кижи төрелгетенни дайынның айылынче киир тыртып турар ындыг байдал-биле моон соңгаар эптежип болбас ужурлуг. Совет аныяктар болза агрессчини чүгле шиитпирлиг хемчеглер-биле кыңчыктырбайн барып болур деп чүвени эки билип турар болгаш боттарының Коммунистиг партиязынга, төрээн Совет чазаанга кызыгаар чокка бүзүреп, оларның ханы мерген, быжыг болгаш кара чаңгыс шын шиитпирлерин идепкейлиг деткип турарлар.

Ам совет оолдар, кыстарның бүгүле бодалдары болгаш бүгү-ле ажылхеректери ынак социалистиг Адачурттуң күчү-шыдалын быжыглаарынче угланган. Никита Сергеевич Хрущевтуң кыйгырыынга харыылавышаан, бистиң чуртту аныяк хамаатылары, кайда-даа, кандыг-даа участокта ажылдап турар болза, кижи бүрүзү бодунуң ажылдап турар чериндe күжениишкинверин быжыг тайбыңны хандырар дээш демиселге күжениишкинни улгаттырып турар. А бөгүн тайбыңны быжыглаары—ол дээрге, чаа тудугларның шалыпчы объектилерин хуусаа бетинде ажыглалга киирер, бедик дүжүттерни өстүрер болгаш ажаап алыр, шериг хереэн өөренир, армияның болгаш улустуң чаңгыс эвин быжыглаар дээни ол-дур. Пландан ажыр канның азы нефтиниң тонна бүрүзү, чаа дүжүттүң тараазының немелде центнер бүрүзү—делегейниң чаа дайынын өөскүдүп үндүрерин оралдажып турар империалистериниң хоралыг планнарынга согуг болур деп чүвени билип турар бис.

Бо хүннерде аныяктарның съезд мурнунуң хайыышкыныг чогаадыкчы чаржының чалгының улам калбарып турарының ужуру бо-дур. Бистиң күш-ажылывыс — сээн улуг хереэнге бараан болган, бистиң чүректеривис — сеңээ хандыккан, партия! — деп совет оолдар болгаш кыстар хөй санныг митингилерге болгаш хуралдарга медеглеп, Совет чазактың дидим болгаш шиитпирлиг хемчеглерин чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгүнүп турар.

Социалистиг лагерьге удур дайын калчааралыкшыны, хоралыг өнчүк-чөңгээлерин болгаш шуут кыжаныгны өөскүдериниң оруунче кирген АКШ-тын, ГФР-ниң болгаш агрессчи блоктар талазы-биле оларның эвилелчилериниң араатанзыг империалистиг политиказын Совет Эвилелиниң аныяктары бужар-чүдек кылдыр киленнеп турар.

Делегей империализминиң кемниг агрессчи политиказын буруу шавыдар, ийи герман күрүнелер-биле тайбың кереэзин доп-дораан чарарын АКШ-тын, Англияның болгаш Францияның чазактарындан негедер деп делегейниң бүгү аныяктарын кыйгырып тур бис.

Германияның Федеративтиг Республиказының болгаш Барыын Берлиниң аныяктары! Фашиссыраң идегеттерге мегелетпенер, боттарыларны коргуттурбаңар! Делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын узуткаар дээш демиселге, милитаризмге болгаш өжээн негээр чорукка удур демиселге делегейниң демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү аныяктары-биле кады чоруурунче кыйгырып тур бис.

Оолдар болгаш кыстар! Кайда-даа — Америкада азы Европада, Африкада азы Азияда-даа чурттап турар болзуңарза — тайбың дээш демиселге эп-сеткилди быжыглаарынче силерни изин-биле кыйгырып тур бис! Найыралдыг болгаш энергиялыг хөделиңер! Кандыг-даа оожургал кижи төрелгетенни термоядролуг дайынче империалистериң киир тырта бээринге чедирип болуру магат чок.

Аныяктарның Бүгү-делегей шуулганының киржикчилериниң делегейниң аныяк салгакчыларынга чоруткан угуулгазында мындыг кыйгырылыг сөстерин сагындырып тур бис:

«Делегей дайынының өөскүп келирин манап олурар эргевис чок. Бистер серемчиледиг болур ужурлуг бис. Бүгү делегейниң хан төгүүшкүнүн белеткеп турар кижилериниң оруун ажып эрттинмес хана кылдыр туруптар дээш хөделиишкиннерни болгаш бистиң күжениишкиннеривисти каттыштырарын бистиң угаан-бодалывыс, сагыш-сеткилвис бистен негеп турар.

Чер кырынга тайбыңны хандырар дээш бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылыр ужурлуг бис».

Совет аныяктар тургустунган байдалдың ужур-утказын бүрүү-биле билип турар. Делегейниң депшилгелиг бүгү аныяктары-биле кады бистер дайынны болдурбазын оралдажып турар бис. Ындыг болза-даа эргежок чугула таварылга болу бергенде Совет Эвилелиниң аныяктары дайыннарның болгаш кижи төрелгетенниң качыгдалдарының үнер-дөзү—империализмни кезээ-мөңгези-биле узуткап чок кылыр дээш боо-чепсекти боттарының холунга алырынга белен дээрзин дайзыннар билзиннер.

Бис кыжаныышкыннардан кортпас бис!

Тайбыңны ыдыктыг хереэ бүгү делегейге тиилээр!

ВЛКСМ ТК ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитеди.

Күрүне контролюн — амгы үенин сорулгаларының деннелинге тургузар

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Совет контроль Комиссиязы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле эвилел-республика органы кылдыр — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүне контролюнуң Комиссиязы (ССРЭ-ниң Күрконтролю) кылдыр эде тургустунган. Оон-биле холбаштыр СЭТА-ныҥ корреспондентизи ССРЭ-ниҥ Күрконтролюнуҥ даргазы Г. В. Енютинден ону чаартканының ужуру чүдел, совет контроль органнарының ажылынга чаа чүү неметтинерил дээрэйн чугаалап бээрин дилээн.

ССРЭ-ниҥ күрконтролюнуҥ даргазы Г. В. Енютин-биле беседа

Г. В. Енютиннин чугаалааны болза:

— Күрүне контролюн эде организастаанының сорулгазы чазактың шиитпирлериниҥ күүселдезин үстүнден адаанга чедир хынаарын күштелдирери болур. Бистиҥ социалистиг күрүневистиҥ шиитпирлеп турары улус ажыл-агыйжы сорулгаларының улам өзүп турары-биле ол холбашкан болуп турар.

Сагылга-чурумну быжыглаарының эн-не чугулазын, эргелеп-баштаар аппараттың бүгү адырларының ажыл-чорудулгаларын хүн бүрү контрольдаарын боттандырарын болгаш совет эрге-чагырганың шиитпирлериниҥ база хоойлу-дүүмнериниҥ күүсеттинин турарын хынаарын партияның Программазының төлевилелинде демдеглээн болза совет аппарат бөдүүн, мергежилдиг, өскүс чарыгдалдарлыг болгаш шалыпкын болбушаан, аҥаа бюрократизмниҥ, өзү барымдаалаарының болгаш чалгаа-шүшпеи чоруктарның кандыг-даа илерээшкиннери турбас ужурлуг.

Контроль органнарының организастыг тургузуунга өскерилделерни кылгылаан. Ылаҥгыя күрүне контролюнуҥ республика Комиссиялары ам ийи черлерге: ССРЭ-нин Күрконтролюнга болгаш эвиледелшкен республикаларның Министрлер Чөвүлелериҥе чагыттыр апарган.

Күрконтрольдуҥ органнары ам хөй адырларлыг болуп, оон белүктери бүгү-ле автономнуг республикаларда, крайларда болгаш областарда тургустунган турар. Ол чорук-ниити эвилел фондузунче киирериниҥ талазы-биле болгаш республикалар аразынга киирериниҥ-даа талазы-биле чазактың доктааткан планнарының күүселдезин база хынаар. Учёттуг байдалын болгаш күрүне мурнунга отчёттуг болур чорукту контрольдаары негеттинип турар, ынчаарга ону хынаарда сан немей бижиир чоруктарны, мегелээр фактыларны болгаш өзү барымдаалаар чорукту эҥ-не шиитпирлиибиле узуткаар. Күрконтрольдуҥ сорулгаларының бирээзи — чер девискээр болгаш албан черлериниҥ аайы-биле дүжүметсиир чоруктарга, бюрократизмге удур демисежири, эргелеп-башкарарын экижидериниҥ болгаш ону тударының чарыгдалдарын кызырарының талазы-биле күрүне аппарадының ажылын хынаары болур. Партия Программазының төлевилелинде демдеглээни

Коммунизм тургузарының Программазы*

„ПРАВДА“ СОЛУНДАН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинде коммунизмниң материал-техниктиг баззазын тургузарының, ниитилелдиң коммунистиг харылзааларын хевирлеп тургузарының база сайзырангайжыдарының, чаа кижини—коммунизмниң тургузукчузун кижизидериниң кол сорулгалары тодараттынган.

Коммунизмниң материал-техниктиг баззазынга үндезилеттингеш, ниитилелдиң коммунистиг харылзаалары хөгжүүр ужурлуг, ол харылзаалар ниитилел бүдүрүлгезиниң өзүлдезинге улам калбак аргаларны ажыдар.

ССРЭ-де социализмниң долу болгаш бүрүн тиилээнин барымдаалап көргеш, СЭКП-ниң Программазының төлевилели ниитилелдиң коммунистиг харылзааларын хевирлеп тургузарының перспективаларын айтып турар. Ажылчыннар биле тараачыннарның аразында аңгы талазы-биле ылгалының артынчыларын чок кылырын мында бирги эөлчегже идип үндүрүп турар. «Аңгыларны узуткаар төлээде, бирээде, помещиктерни болгаш капиталистерни дүжүрер херек. Сорулганың бо кезиин күүсеткен бис, ынчаарга бо дээрге чүгле кезин-дир, ындыг болурда эң берге эвес кезин-дир. Аңгыларны узуткаар төлээде, ийиде, ажылчыннар биле тараачыннар аразында ылгалды узуткаар, **бүгү нижилерни — ажылданчылар кылыр херек.** Мону дораан-на кылып ап болбас. Бо дээрге—деннээр чүве чок эң берге болгаш эргежок чугулазының хараазы-биле үр үедеги сорулга болур»—деп Ленин бижээн. (Чог., т. 30, арын 92).

Партияның мурнунга Ленин бо сорулганы салганының соонда дөртен ийи чыл эрткенде бо сорулганы ам элээн күүсеткен бис деп чугаалап болур бис. Тараачын чон ажылагыйны чорударының социалистиг оруунче шагда-ла кирген болгаш ажылчын аңгы-биле кады коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу болуп турар.

Бистин ниитилеливистиң социал-тургузуунда болган өскерлиишкиннерни өөренип көрбүшаан, СЭКП-ниң Программазының төлевилели чуртта аңгы талазы-биле ылгалдарны бүрүн арылдырарынче угланган моон соңгаарга хемчегларни айтып турар. Колхозтар болза бүдүрүкчү күштериниң хөгжүдезинин чүгле амгы деннелинге болгаш хереглелдеринге долузу-биле дүгжүп турар эвес, харын колхоз өнчүзүнүң бүгү улустуң чаңгыс аай коммунистиг өнчүзүнче чоорту чоокшулажырынга, а алызында баргаш, олче каттыжып киреринге негелдерни тургузуп турар.

Өнчүнүң ийи хевириниң чоокшулажыышкыны ам безин колхозтар аразының бүдүрүлге харылзаларында, колхозтар аразының тудуг организацияларының, колхоз-күрүне организацияларының холушкак бүдүрүлгелериниң — электри станцияларның тургустунуп турарында болгаш ол чижектиг оон өске-даа үүлдерде илереп турар. Кедизинде баргаш, көдээ суурлар хоорай хевирлиг улгаттыр каттыштырган чуртталга чердери болуп хуула бээр. Оларга үндезилеттингеш келир үеде чер болгаш үлетпүр каттыжышкыннары тургустунар, оларга көдээ ажыл-агыйның продукциязын үлетпүр талазы-биле ажылдап кылыр, ынчан көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр бүдүрүлгезиниң рационалдыг специализастаашкыны болгаш кооперастаашкыны боттанган турар.

Хоорай биле көдээниң аразында социал-экономиктиг болгаш культура-амыдырал ылгалдарын узуткаар чорук коммунизм тургузуушкунунуң эң улуг түннелдериниң бирээзи болур.

Совет ниитилелдиң социал тургузуунда болган өскерлиишкиннерге түүштүр Программаның төлевилелинде ССРЭ-де күрүне эрге-чагыргазының шинчи-байдалының дугайында айтырыгны чаазы-биле тургузуп турар. Социализмниң долу болгаш бүрүн тиилелгезин база коммунизмни калбаа-биле тургузарынче ниитилелдиң шилчип киреринин хандыргаш, пролетариаттың диктатуразы бодунуң төөгүлүг хүлээлгезин күүсеткен болгаш бистиң чуртувустуң иштики хөгжүлдезиниң талазы-биле ап көөрге, ам ол эргежок чугула эвес апарган.

Ажылчын аңгының идеологиязы ам чоннуң бүгү кезектериниң идеологиязы, а ажылчын аңгының төөгүлүг хүлээлгези—коммунизмни тургузары — бүгү улустуң сорулгазы апарган. Коммунистиг партия, ажылчын аңгының партиязы ам бүгү совет улустуң партиязы апарган. Партия болдуңа хүрээлеңнге чоннуң бүгү кезектерин төлээлеп турар мурнакчы, эң-не медерелдиг болгаш идепкейлиг кижилерни каттыштырып турар.

Ынчаарга мөлчүкчү аңгылар болгаш биче буржуаз кезектер чуртта чок апарганының соонда чаңгыс аңгының диктатуразының турган хөрээ чок апарган, күрүнениң эргечагыргазы ам бүгү улустуң эргечагыргазы болу берген, пролетаржы демократия бүгү улустуң демократиязынче хуулуп кирген.

Моон-биле холбаштыр, ажылчын аңгының удуртукчу ролю оон гегемоннуг байдалы деп билиг биле пролетариаттың диктатуразы деп билигниң аразында ылгалды тодарадыр херек. Баштайгы билигни оон эртип келгени үе-төөгүзүнүң талазы-биле ап көөр болза ийигизинден дыка алгыг. Ниитилелди революсчу чаартырының чепсээ болур диктатураны ажылчын аңгы чүгле кандыг-бир тодаргай төөгүлүг үеде ажыглап турар. Ынчаарга, ажылчын аңгының улус массаларны удуртуру социалистиг революцияның ырак мурнунда-ла, пролетариаттың диктатуразы тургустунарының мурнундала боттандыртының турган болгаш пролетариаттың диктатуразы бүгү улустуң күрүнези кылдыр хуулганының соонда-даа ол хевээр артып калыр.

Амгы үеде совет ниитилелде ажылчын аңгының удуртукчу ролюнуң үндезининде, эрткен үеде оон революсчу ачы-хавыяазынга үндезилеттинген моральдыг ат-алдарынга эвес, харын социалистиг бүдүрүлгениң системазында, оон амгы байдалында база болуп турар. Ажылчын аңгының күш-ажылы бүгү улустуң өнчүзүнге даянып турар, ынчаарга тараачын чоннуң күш-ажылы болза бүдүрүлгениң чепсек-херекселинге болук, кооператив өнчүзүнге даянып турар. Улуг машина бүдүрүлгези болгаш мурнакчы техника-биле холбашкан, алдарлыг революсчу чаңчылдарның болгаш марксизм-ленинизмниң идеяларынга шынчы өзуга кижизиттинген ажылчын аңгы социалистиг идеологияга эң-не туюлунга чедир бердинген, сагыпга-чурумнуң болгаш организастыг чоруктуң үлегержизи болуп турар.

Пролетариат диктатуразы күрүне дүжериниң мурнунда-ла эргежок чугулазы чок апаар. «Күрүне болгаш революция» деп ажылынга В. И. Ленин мынчан айытган: «Биртээ капиталистер ам чок, аңгылар ам чок чүве болганда, күрүне дүжүп калыр, ынчангаш кандыг чүүдаа аңгының базып болбас. Ынчалза-даа күрүне шуут ам-даа дүжүп калбаан...» (Чог., т. 25, арын 439). Ындыг болганда бир аңгының өске аңгыны политика талазы-биле базары чокка аңгылар чок күрүненин туруп болурун Ленин көрүп турган.

Ынчаарга Энгельс, а оон соонда Ленин-даа мынчап айытканнар, чүл дизе, капитализмден коммунизмче шилчилге үеэниң күрүнези ол сөстүң долу утказынга тааржыр күрүне эвес-тир, ол болза дүжүп калыр оруктап бар чыдар шилчилге күрүнези-дир. Бо өөредиг пролетариат диктатуразының үеэнге хамаажыр, чүге дизе, мурнунда турган бүгү күрүне эрге-чурумнарындан ылгалыштыр, пролетар диктатуразы хөй кезии эвээш кезиин базарын эң-не баштай боттандырган. Бо чорук пролетар диктатуразының бар турары чугула эвес апарганы социалистиг күрүненің хөгжүлдезинин амгы үе-чадазынга улам-на хамаажыр. Ынчалза-даа күрүненің бүрүн дүжүп калырынга коммунизмни бүрүн тургузары болгаш коммунизм-биле капитализмниң аразында делегейде туруп турар төөрүлдээлерни коммунизмге ажыктыг кылдыр бүрүн шиитпирлээри эргежок чугула.

Күрүненің дүжүп калырының чорудулгазы деп чүл дээрге, күрүне эрге-чагырга органнарының социалистиг демократияның улам ынай хөгжүлдезинин оруу-биле хөй-ниитинин бот-эргелел органнарынче чоорту шилчип кирери болур. Программаның төлевилелинде бо чорудулганың кол уг-шиглерин айтып турар. Хамыктың мурнунда, ол болза бүгү хамаатыларның күрүнени эргелээринге, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун удуртуруңга, күрүне аппарадының ажылын өжижиринге болгаш оон ажыл-чорудулгазынга улустуң хыналдазын күштелдиреринге идепкейлиг киржири болур.

Хөй-ниитинин бот-эргелелинче күрүненің хөгжүүрүнүң үндезини Советтериң боттарында илереп салдынган, олар болза күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының шинчи-демдектерин боттарында каттыштырып турар болгаш оларның ажыл-чорудулгазынче калбак ажылчы чон массалар идепкейлиг болгаш шуут киржип турарындан улам-на хөй-ниитинин организациялары хевирлиг кылдыр ажылдап турарлар. Советтериң хөгжүлдези-биле чергелештир өске-даа хөй-ниити организацияларның ролю улам бедиир.

* * *

Коммунизмни калбаа-биле тургузуп турарының үеэнде чүгле бүдүрүкчү күштериниң болгаш ниитилел харылзааларының хөгжүлдезинге эвес, харын ажылчы чоннарның калбак массаларының медерелинге база ханы өскерлиишкиннер болур.

Коммунизм болза кижи төрелгетенниң эң буянныг идеалдарының сиңнигиишкини болур. Бо дугайын Программаның төлевилелинде чугаалап турарын өзугаар алырга, коммунистиг ниитилелди тургузары партияның «бүгү чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга» деп лозунгу долузу-биле аная сиңнигип турар.

Коммунистиг ниитилелдиң кижизи угаан-бодалдың байлакшылын, моральдыг шынарның арыг чаагай чоруун болгаш күш-шыдалдың сайзыраңгайын бодунга мөөннеп чыгган турар ужурлуг. Бүгү талалыг болгаш бүрүн сайзыраан кижини хевирлеп тургузарының хөй-хөй негелдерни социал талазы-биле деңнэвес чорукту, кижини кижи мөлчүүр чорукту, ядарал хоозуралды болгаш эрге-медел чок чорукту узуткаан болгаш бүдүрүлгеге, эртемге, культурага, уран чүүл чогаадылгазынга, күш-шыдал талазы-биле сайзыраарынга бүгү болдунар боттуг аргаларны ажыдып берген социализмнин тиилээнинин ачызында тургустунган. Коммунизм үеэнде бо сорулга долу хемчээл-биле боттанган турар.

Коммунистиг кижизидилгенин идейлиг үндезини — марксизм-ленинизм болур. Партия болза марксисчи-ленинчи идеологияны совет кижи бүрүзүнүң мировоззрениязы болдурар, совет кижи бүрүзү делегей хөгжүлдезинин чоруп турарын болгаш келир үеэин ханы билген, амыдыралын коммунистиг өзу-биле медерелдиг тургузарын чедип алыр сорулганы салып турар.

Партия болза, кижизидилге ажылының төвүнге совет кижи бүрүзүн күш-ажылды өзулуг коммунистиг көөр чорукту хөгжүдерин салып турар. Хамааты бүрүзүнге күш-ажыл чүгле бирги хүлээлге болур эвес, харын чаңчыл, амыдыралдың бирги хереглели болган турар ужурлуг. Чаа Программаның төлевилелинде айтып турарын өзугаар алырга, күш-ажылчы кижизидилгениң эң чугула чепсектериниң бирээзи болза «бүгү ажылчы чоннары күш-ажылдың эң дээре чижектеринге кижизидери болур».

Бистиң үевисте күш-ажылды чаа өзу-биле көөр чоруктуң эгелекчилери болза коммунистиг күш-ажыл дээш демисежиш турар шалыпчылар болгаш коллективтер болур. Оларның «коммунистиг өзу-биле ажылдап болгаш чуттап өөренир» деп лозуну совет амыдыралдың хүн бүрүдеги бөдүүн үүлү бооп чоорту кирип турар. Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин кижилериң моральдыг бүзүрелдерин болгаш психологиязын өскертип, чүгле күш-ажылдың культуразын эвес, харын кижиниң ниити культуразын, харындаа, оон эстетиктиг чаңчыл-үзелдериниң кижизидилгезин көдүрүп турары кайгамчык чаагай болуп турар.

Күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөр дээш демисел коммунистиг моральдың кижизидилгези-биле тудуш холбашкан. Социалистиг ниитилелде күш-ажыл—ол болза коллективизмниң, бот-бодунга дузалажырының болгаш кады ажылдажылганын, бедик организастыг болгаш сагыпга-чурумнуг чоруктуң школазы-дыр.

Төлевиледе коммунизм тургузукчузунуң моральдыг дүрүмү бар: ында коммунизмниң хереэнге бердингени, социалистиг Төрээн чуртунга, социализмниң чурттарынга ынакшыл, ниитилелдиң чаагай чоруунга ак-сеткилдиг күш-ажыл; ажыл кылбас кижи чем чивес; ниитилелдиң өнчүхөренгизин камгалаар болгаш көвүдедир дугайында кижи бүрүзүнүң сагыш салыышкыны; ниитилелдиң мурнунга хүлээлгезин бедик медереп билири, ниитилелдиң эрге-ажыктарының хажыдыышкыннарынга эптеш чогу; коллективизм болгаш эш-хуузында бот-боттарынга дузалажыры; кижи бүрүзү—шуптузу дээш, шуптузу — чаңгызы дээш ажылдаары; кижилериң аразында чаагай сеткилдиг харылзаалар болгаш бот-боттарын хүндүлежири; кижи кижиге — өөнүк, эш болгаш акы-дуңма; хөй-ниити болгаш хуузында амыдыралынга ак-сеткилдии болгаш шынчызы, сагыш-сеткилиниң арыы, бөдүүнү болгаш биче сеткилдии; өгбүлезинге бот-боттарын хүндүлежири болгаш уругларын кижизидер дугайында сагыш салыры; мангыстальчак, чөптүг эвес амыдырал-биле чурттаар ак-сеткилдиг эвес, хуузында ажык сүрер чоруктарга эптеш чок болуру; ССРЭ-ниң бүгү улустарының найыралы болгаш акы-дуңмалышкы чоруу, национал болгаш сөөк-язы ылгаар чорукка эптеш чок болуру; коммунизмниң, тайбыңның болгаш улустарның хосталгазының хереэнің дайынныларынга эптеш чок болуру; бүгү чурттарның ажылчы чоннары болгаш бүгү улустар-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазы.

Совет кижилериң коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажылдың чардынмас кезии - болза буржуаз идеологияны болгаш моральды, хуу өнчүзүрек чорукту, эрги чаңчылдарны болгаш чүдүлге сүзүглелдерни ажып тиилээри дээш демисел болур. Эрткен үениң артыышкыннары бодунуң бүдүжү-биле социалистиг харылзааларга өскөөннешкек. Оларның бар турары амыдыралдан медерелдиң хожудан турары-биле, эрги шаңның чаңчылдарының күжү-биле тайылбырлаттынар. Оон аңгыда, капиталистиг даштыкы делегейниң барын база барымдаалаар ужурлуг бис, оорттан совет ниитилел эрттинмес херим-биле дуглаттынмаан болгаш ам совет кижилериң медерелинде эрткен үениң артыышкыннарын хөрлээледиринге эң-не янзы-бүрүнүң чепсектери-биле ол чүткүп турар.

ССРЭ-де капиталистиг бүдүрүлге харылзаалары шагда-ла үзүткаттынган болза-даа, материалдыг кежиктерни хереглээр шаа-биле хуваажыр арганы берип турар ындыг бүдүрүлге баазазы социализмде чок. Хоорайдан көдээниң экономика болгаш культура талазы-биле хожудаашкыны, угаан ажылы биле күш ажылдың ылгалы, экономика талазы-биле деңнэвес чорук ышкаш эрткен үениң ындыг «төрүмел дери» социализм үеэнде ам-даа үзүткаттынмаан. Совет кижилериң чамдык кезиниң медерелинде эрткен үениң артыышкыннарын ажып тиилээрин ындыг янзылыг салгап алыышкын бергедип, массаларның коммунистиг кижизидилгезиниң хереэнге шаптыктап турары мырыңайла илдең болгай.

Чуруттуң экономиктиг күүзүнүң өзүлдези ниитилелдиң материалдыг болгаш угаан-бодал амыдыралының деннелин бедидип, массаларның медерелдииниң өзүлдезинге өөмектеп турар. Моортан экономиканың үзүктел чок болгаш дүрген өзүлдезин хандырыптарга-ла — ажылчы чоннарны кижизидериниң айтырыы чаагаар боду-ла шиитпирлеттине бөөр деп түннелди кылып болбас. Ындыг үзел болза чаагаарлаар чоруккa кажан-даа ынанмайн турар марксизм-биле үүлдежир чүзү-даа чок. Коммунистиг кижизидилгениң хереэ бистиң партиявыстың амыр соксаал чок сагыш салыышкынын, чаа-чаа күштерни хаара тударын, кижизидилге ажылының хевирлерин сайзырангайжыдарын, бар аргаларны долу ажыглаарын негеп турар.

Кижилериң чаа үе-салгалын кижизидеринге улуг чедиишкиннерни чедип алган бис. Ажыл-херектери делегейни кайгадып турар чаа совет кижи — ол болза улуг чаалап алыышкын, ол болза социалистиг революцияның эң-не улуг чедиишкини-дир. Ынчалза-даа чедип алган үүлүвүске бөгүн пөкпес бис. Ам-даа бурунгаарлап чоруур херек, коммунизмниң чырык чаагай тудуушкунундан бүгү бокту үндүр ширбиир херек, совет кижилериң медерелинден болгаш амыдыралындан эрткен үениң артыышкыннарын бүрүн сывырып үндүрер ужурлуг.

Программаның төлевилели массаларны кижизидериниң талазы-биле бистиң чуртувуста чыгдынган дуржулганы мөөннеп түнневишаан, бо ажылдың кол сорулгаларын болгаш угланыышкыннарын, айтырыгны ниитизи-биле шиитпирлээриниң оруктарын айтып турар.

* * *

Тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң күштериниң өзүлдези делегейде күштериң байдалын социализмге ажыктыг кылдыр ханы өскертириңге, империалистиг системаның кошкаарынга болгаш дүжүп бадарынга чедирген. Кижи төрелгетенниң хосталгалыг шимчээшкининде ам чаа үе-чада келген. Делегейде күштериң дензигүүрүнде үндезин өскерлиишкиннер ажылчын аңгының демиселиниң стратегиязының болгаш тактиказының элээн хөй үүлдерин чогаадыкчы хөгжүдерин болгаш ылавылап көөрүн негээн.

Хамыктың мурнунда амгы үениң шинчи-байдалы өскерилген. Ол болза ийи удурланышкак ниитилел системаларының демиселиниң үеэи, социалистиг болгаш национал-хосталгалыг революцияларның үеэи, империализмниң буурап дүжериниң, колониалдыг системаның үзүткаттынарының үеэи, социализмниң оруунче улам-на хөй чаа-чаа улустарның шилчиириниң, бүгү делегей хемчээлинге социализмниң болгаш коммунизмниң тиилээриниң үеэи. Амгы үениң кол үүлүнде делегейниң ажылчын аңгызы болгаш оон кол төвү—социализмниң делегей системазы туруп турар.

Программаның төлевилели капитализмниң хөгжүлдезинде эң чаа чайлыышкыннарны бирден бирээ чокка көргүзүп турар, ол хөгжүлде болза буржуаз тургузугнуң ажыт кирип болгаш сандарап турарын, капитализмниң ниити кризизиниң улам ынай ханылап турарын хереченлеп гурар. Капиталистиг системаның ниити кризизиниң үе-чада бүрүзүнде делегей күштериниң социализмге ажыктыг кылдыр өскерлип турары улам тода аппар чыдар.

Капитализмниң ниити кризизиниң **бирги үе-чадазында** чаңгыс социалистиг күрүне — ССРЭ тывылган, ол болза капиталистиг хүрээлээшкинге турган. Совет Эвилелинде социализмниң тиилелгези туюлунга четтээн турган. Империализм чер бөмбүрзээнин улуг кезиинге тергиидеп турган, делегей политиказын ол тодарадып турган. Делегейниң ийиги дайынын ол хыпсып үндүрген.

Капитализмниң ниити кризизинин **ийиги үе-чадазының кол онзагай** үүлү болза социализмниң чаңгыс чурттуң девискээринден үнгени болгаш Европаның база Азияның элээн хөй чурттарынга социалистиг революцияларның тиилээнинин түннелинде делегей системазынче оон шилчип киргени болур. Улусчу Кыдатта революцияның тиилелгези онза ужур-дузалыг болган. Капиталистиг хүрээлээшкин чок болу берген. ССРЭ-ге социализм чүгле бүрүнү-биле эвес, харын туюлунга чедир тиилээн. Совет Эвилели атомнуг чепсекке АКШ-тың тергиделин үзүткаан. Делегей дайынынче шилчип кире берип болур хире турган элээн хөй дайын үскүлежиишкиннериниң тыптып келирин болдурбайн баар арганы Совет Эвилели, бүгү тайбыңга ынакшылдыг күштер чедип алган.

Капитализмниң ниити кризизинин **үшү үе-чадазында** социалистиг системаның кошкарынга болгаш дүжүп бадарынга чедирген. Кижи төрелгетенниң хосталгалыг шимчээшкининде ам чаа үе-чада келгеннин

Анаа манап олурбайн, а ам хөделир!

Тайбың камгалалының Совет комитединиң медеглели

Ядролуг чепсектиң шенелделерии катап эгелээр дугайында Совет чазактың аргажоктуң кырында хүлээп алган шиитпири-биле холбаштыр Тайбың камгалалының Совет комитеди медеглел кылган.

Медеглелде чугаалап турары болза: бистиң чазаавыс ындыг шиитпирни чүрээнде саргыышкын-биле, хомудаашкын-биле хүлээп алганын бистер, совет кижилер бүгү-ле чурттарда тайбыңның талалакчылары ышкаш билип тур бис. АКШ-тың чазаа болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилери Совет Эвилелинге, социалистиг өске-даа чурттарга удур дайынны эгелээрин ажыы-биле кыжанып турарының байдалынга термоядролуг чепсектиң шенелделерин катап эгелээр дугайында шиитпир хүлээп алдынган.

Германия-биле тайбыңның керээзин чарар дугайында ССРЭ-ниң саналдарын дайынче угланыышкынны шынзыдарының сылдаа кылдыр империалистер ажыглап турарлар-дыр деп медеглелде айтып турар. Совет күрүнеңиң болгаш тайбыңга ынакшылдыг өске-даа чурттарның кырынга, бүгү делегейниң кырынга термоядролуг дайынның кыжаныы диргелип келгенде Совет чазактың хүлээлгези болза, бодунуң ада-чуртунуң айыыл чок чоруун хандырары-биле болгаш дайынны чайладыры-биле эргежок чугула бүгү-ле үүлдерни кылырын негеп турар-дыр. Империалистиг өнчүкчөңгээчилерни болгаандырар дээш, ону ам кылыры эргежок чугула.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин сөксадыр дугайында Женевага чугаалажыышкыннарга АКШ-тың болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилериниң арын чагган туружын медеглелде демделгеп турар.

Ядролуг дайын-биле олар кымга кыжанып турарыл? Хамыктың мурнунда улустары фашистиг халаптан кижи төрелгетенниң тынын алган Совет Эвилелинге кыжанып турарлар-дыр. Ынчалза-даа дайын үгле Совет Эвилелинге кыжанып турар эвес. Ол дээрге бүгү-ле улустарга кыжаныгдыр, үүге дээрге агрессчи Соңгу Атлантика бөлүглежиишкининиң кыпсып үндүрер бодап турары термоядролуг дайынның чалбыжы үүс-үүс миллион кижилерге өлүм-чидимни, көстүп көрбээн хилинчекти болгаш качыгдал-түрегделди таварыштырбышаан, бүгү чер бөмбүрзээниң кырынга доктаадыр арга чогу-биле тарай бээр.

Кижи төрелгетенни мындыг айтырыг дүвүредип турар: бо дүвүрээзиннг байдалда агрессчилерни болгаандырып, тайбыңны камгалап болур бе? Ону кылып болур деп совет кижилер санап турар. Ынчалза-даа тургустунуп келген байдалдың үезинде үүгле эң шиитпирлиг хемчеглер-биле агрессчилерни болгаандырып болур дээрзин делегейниң хөй-ниитизи, чаагай сеткилдиг кижилер, бүгү-ле улустар билир ужурлуг. Агрессияның болгаш дайынның күштеринге өйтур согуушкунну белеткээринче, бүгү-ле улустарның айыыл чок чоруун хандырарынче угланган Совет чазактың шиитпирлиг базымын ынчангаш совет кижилер үүлдүгүнүп турарлар. Бүгү-ниити тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш туржуп турар бүгү-ле улустар ол базымны шын билир боор дээрзинге олар бүзүрээрлер.

Бистер, тайбыңның совет талалакчылары атомнуг чепсектиң шенелделеринге кезээде удур турган бис. Ынчалза-даа бир эвес АКШ болгаш ооң эвилелчилери бистиң хоорайларывысты, суурларывысты узуткап чок кылыр, бүдүн-бүдүн районнарны атомнуг бомба-биле хоозурадыр, амгы үениң эртеминге болгаш болбаазыралынга эң-не улуг салыышкынны киирген миллион-миллион совет ажыл-ишчилерни узуткап чок кылыр деп кыжанып турда ам канчаар боор. Совет чазактың шиитпири болза делегейниң термоядролуг дайынын кыпсып үндүрериниче үүткүп турар ындыг кижилерге сагындырыг болур деп бис санап турар бис.

Совет Эвилели, тайбыңга ынакшылдыг бүгү чурттар болгаш улустар тайбыңны камгалаарын чедип алырлар деп Тайбың камгалалының Совет комитединиң медеглелинде демделгеп турар. Болуушкуннар бүгү кижи төрелгетенге эттинер арга чок айыыл-халапче аппар чорда, тайбыңның хөрээнiң шын сеткилдиг демиселчилери анаа-ла манап олуруп шыдавас. Ам хөделир херек! Тайбың үнелиг болуп турар бүгү-ле кижилер чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринiң дугайында дугуржулганы чедип алырының болгаш ол дугуржулганы амыдыралга боттандырарының талазы-биле саадал чок тодаргай хемчеглерни алырын чазактардан шиитпирлиг негээри эргежок чугула. Тургустунуп келген шыңгыы байдалдың үезинде бүгү чурттарның тайбыңга ынакшылдыг күштери ядролуг дайынның кыжаныышкынынга удур, чепсегленишкиннерни хөлүн эрттир бүдүрер чоруккa удур, дайын дүвүрээзининге удур саадал чок демниг хөделириниң эргежок чугулазын медереп билир дээрзинге бистер бүзүреп турар бис деп, медеглелде чугаалаан.

Улустар демниг хөделиишкиннери-биле дайын кыжанын чайладып, угаазылалдың болгаш тайбынның тиилелгезин чедип ап шыдаарлар.

Жоао Гуларт Бразилияда чеде берген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк информация агентилелдериниң дыннатканын ёзугаар алырга, Бразилияның оралакчы президентизи Жоао Гуларт Бразилияның Рио-Гранде-до-Сул штадының төвү Порто-Алегре хоорайда Уругбайның Монтевидео хоорайындан самолет-биле ужудуп чедип келген. Гулартты аэродромга хоорайның үүс-үүс муң чурттакчылары уткуп алганнар.

Гуларт чедип келген үезинден эгелээш, чурттуң конституциязын ёзугаар республиканың президентизи албанга ажылдап эгелээр деп ол хоорайда радиостанция чарлаан. Чурттуң бүгү чонун дээди кол командылакчылары медеглээннер.

ФРАНЦИЯДА СОВЕТ ДЕЛГЕЛГЕ АЖЫТТЫНГАН

ПАРИЖ. (СЭТА). Сентябрь 4-те Франциянның найысылалынга, Версал эжиктеринде даштыкы сесерликтерниң кедергей улуг девискээринге совет делгелге ажыттынган. Чырык павильоннарда Советтер чуртунуң хүш-ажылчы амыдыралын бүгү талалыг көргүзүп турар 10 муң ажыг экспонаттар, фотографиялар, диаграммалар делгеттинген. Делгелгениң девискээриниң ниити шөлү—25 муң дөрбелчин метр хире. Делгелгениң сүлде демдээ—хереленип турар хүн, «ССРЭ» дээн үжүктер болгаш сылдыстыг исти соонга артырбышаан ужугуп бар чоруур ракета—француз найысылалдың амыдыралынче быжыы-биле синнигип кирген: ону хоорайда аскылап каан кедергей улуг чарлалдардан-даа, солуннарның болгаш журналдарның арыннарындан-даа көруп болур.

Делгелгени ажыдып турар үеде француз таладан үлетпүр болгаш садыг министри Жанненэ болгаш иштики садыгның күрүне статс-секретары Миссофф, совет таладан—ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң Францияда элчини С. А. Виноградов, ССРЭ-ниң Францияда садыг төлөөзи В. П. Дашкевич, совет делгелгениң удуртукчулары, база ол ышкаш делгелгени ажыдарынга чалаан аалчылар киришкен.

«Франциянның чону делгелгениң ажыттынарын улуг сонуургалбиле манап турган» деп, Франциянның садыг болгаш үлетпүр министри Жанненэ чыылганнарның мурнунга чүве чугаалаан, демделгээн. Бо делгелге—ажыктыг херек. Ол черле эргежок чугула деп, ол чугаалаан. «Депшилге кезээде-ле улустарның аразында оларның политиктиг системазындан хамаарылга чокка идеяларны солужарындан төрүттүнер» дээрзин төөгү көргүзүп турар. Делгелге чедиишкинниг эртер дээрзинге Жанненэ бүзүрелин илереткен.

Ооң соонда ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличевке сөс бээрге, ооң чугаалааны болза:

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазааның даасканы-биле Парижке совет делгелгени ажыдар улуг алдар меңээ таварышты.

Парижке совет делгелгениң көрүкчүлеринге бодунуң чедирген байырынга Совет чазактың баштыны Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза:

«Парижке совет делгелгениң ажыттынганын таварыштыр силерге байыр чедирери болгаш совет улустуң, Совет Эвилелиниң чазааның өмүнээзинден, а база ол ышкаш хууда бодумдан Францияның бүгү улузунга чүректиң ханызындан байырны болгаш аас-кежиктиг тайбың амыдыралды күзээнин дамчыдары меңээ улуг таалал болуп турардыр».

Алдарлыг француз улуска найыралдың болгаш хүндүткелдиң медерели совет кижилерге шагдан бээрле туруп келген. Национал экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге күш-ажылга ынакшылдыг француз улустуң чедиишкиннерин Совет Эвилелинде бедии-биле үнелеп турар.

Москвада ажыттынган француз делгелгеге баргаш, бистер ол чедиишкиннер-биле танышкан бис.

Парижте бистиң делгелгевиске келгеш, ам Франциянның хөй-ниитизи Совет Эвилелиниң чедиишкиннери-биле танышып болгулар.

... Совет Эвилелиниң Гимнизи болгаш «Марсельеза» байырладыг кылдыр чаңгыланып турган. Делгелгениң эжиктери келген кижилерниң мурнунга хүндүлелдии-биле ажыттына берген. Аалчылар делгелге залдарын эргип көргеннер.

Версал эжиктеринде делгелгеже кирер черге кижилер эртенден-не эгелеп өңдере чыглып келген турган. Байырлал шинчи киир кеттиннкен аныяк ооллар, кыстар, улгады берген кижилер—олар шуптузу-ла совет делгелге ажыттынып турар хүн олче кирер дээш чедип келгеннер. Делгелгеже кирип шыдавайн барган ындыг кижилер —а олар хөй нуруузу турган, үүге дээрге павильоннар делгем, улуг болзадаа күзээн бүгү кижилер шуптузу аңаа сыныып шыдавас, — соңгалар чанында, балконнарда болгаш харын-даа кожа бажыннарның крышаларында үнгүлеп алган турганнар.

«Франциянын бөдүүн кижилериниң улуу-биле сонуургап турары совет делгелгени ында «ССРЭ миниатюрада» деп ынчаар адап турар.

Токиода совет делгелге хагдынган

ТОКИО. (СЭТА). Сентябрьның 4-те Токиога байырладыг байдалбиле совет садыг-үлетпүр делгелгези хагдынган. Үш чеди хонук дургузунда делгелгеге 300 муң ажыг кижи чораан. Эртемни, культураны болгаш техниканы хөгжүдеринге Совет Эвилелиниң чедип алган кайгамчыктыг чедиишкиннерин Японияның найысылалынын болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының чурттакчылары боттары көрүп, билир арганыг болганнар. Японияның садыг-үлетпүр кижилери совет машиналарны, станоктарны, дерилгелерни улуу-биле сонуургаан болгаш барык 20 миллиард иен-акшага садыглажылга кылдынган.

Совет садыг-үлетпүр делгелгези япон-совет экономиктиг харылзаларны улам ыңай хөгжүдеринге быжыг үндезинни салган дээрзин делгелгениң директору С. П. Точилин СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

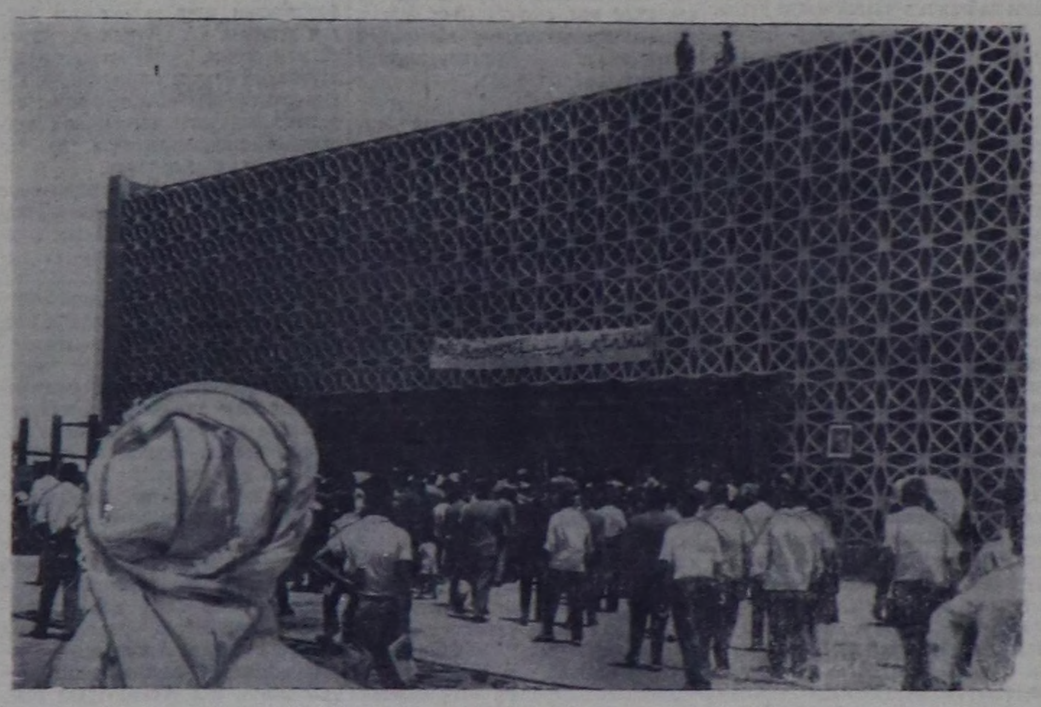

Ирак. Иракты найысылалы Багдад хоорайның кыдыынга чоокта чаа «Аль-Хуррия» («Хосталга») деп радиостанция ажылдап эгелээн, ону совет тускай эртемниглериниң техниктиг дузаламчызы-биле туткан болгаш ол дээрге Ортаакы Чөөн чүкте эн-не улуг ындыг станция болуп турар. СЭТА-ның фотохрониказы.

Аян-чорукчу болуп чагдынган шпион

Совет Эвилелинге Барыын Берлинден чедип келген болгаш Ужгород— Львов—Киев ынчаар автомашинага туристи аян-чорук кылып чораан АКШ-тың хамаатызы Марвин Вильям **Макиненни** күрүнеиин айыыл чок черинiң органнары бо чылдың июль 27-де шериг черин чуруккa тырттырып турда тудуп алган.

Макиненни тудуп алгаш көөрге, аңаа хөй санныг фотопленкалар суккан, билдинмес кылдыр кылган кур, разведка шинчилиг үүлдер демделгеп каан демделгел дептери болгаш кыдыраан бар болган.

Барыын-берлин университединиң студентизи **Макиненни** Барыын Берлинде америк разведкага ажылдаары-биле алзедип алганы, ону оон тускай даалга-биле Совет Эвилелинче чорутканы сөөлүнде илерээн.

Венгер Улус Республиканың, Чехословакиянның Социалистиг Республиказының болгаш Украин Совет Социалистиг Республиканың девискээрлери-биле чоруп турганының үезинде **Макинен** разведкага хереглээр сан-медээлерни чыып ап, камгалал ужур-дузалыг черлерни чуруккa тырттырып, ындыг черлер дугайында тодаргай демделгелдерни кылып чораан.

Камгалал черлериниң дугайында медээлерни чыып албышаан, совет хоойлуларны хажыдып турганын **Макинен** истелгеге билиген.

Күрүнеиин айыыл чок черинiн органнарының илереткени шпиончу ажыл-чорудулга дугайында хөрлеш чок материалдарга үндезилээш, **Макиненни** УССР-ниң Кеземче хоойлузунуң 57 үүлүн ёзугаар шпионаж кылган дээш судка шилчиткен.

ССР Эвилелиниң Даштыкы херектер министерствозу Совет Эвилелинче АКШ-тың хамаатыларының туристи аян-чорук тарын шпионаж сорулгаларынга америк разведканың ажыглаарын үргүлчүлевишаан турары-биле холбаштыр, Москвада АКШ-тың элчин черинге удурланыышкынын медеглээн болгаш туризмни разведка сорулгаларынга ажыглаар чорукту соксадырының хемчеглерин доп-дораан алырын негээн.

СУД ЗАЛЫНДАН

МАҢГЫСТАЛЧАК АМЫДЫРАЛДЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Карактарын шуру дег кызыдыр арагалап алган, идик-хеви кижи көөр аргажок хирлиг, мырыңай аныяк ооллу, назыны кижи ортузу чеде берген хадык-шыырак кижини Кызыл-Мажалык суурнуң чурттакчылары шупту таныыр. Олар дээрге каза-даа ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, ол хиреде маңгыс ёзу-биле амыдырап, үргүлчү арагалап чоруур Сарыглар Отук-оол биле Коңзай-оол ийи-дир. Олар боттарының төлептиг чоруу-биле эвес, а маңгысталчак, арагачы амыдыралыбиле, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруу-биле суурга сурагжый бергеннер.

Шынавыла суурнуң чонунуң ыржым амыдыралын олар чеже катап үревээн дээр. Бо талазы-биле оларга хамаарыштыр дыка хөй кижизидилге хемчеглерин алган. Ол хиреде-ле олар оон чогуур түннелди кылбаннар. С. Отук-оол хулиган херек үүлгеткеш, а Коңзай-оол оор кылгаш, шиитгирип чораннар.

Сөөлгү үеде маңгысталчак амыдыралыг үстүнде ийи кижилерге чоннуң хомудалдары көвүдеп, оларга чогуур өзеемчелерни көргүзерин негеп келген. Ону барымдаалаш, Барыын-Хемчик районнуң улус суду Отук-оол биле Коңзай-ооллуң хереэн көрген. Ниитилелге ажыктыг күш-ажылдан ойталап, маңгыс ёзу-биле амыдырап турар кижилерге удур демиселди күштелдирер дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1961 чылдың май 4-теги Чарлыын ёзугаар Отук-оол болгаш Коңзай-оол оларны район девискээринден 5—5 чыл хуусаада үндүр шөлүүр деп суд шиитпирлээн.

Назыны өлүгүн улгады берген болза-даа, бодунуң амыдырап эрткен үезинден бичии-даа үнелиг үүве билип албаанындан Кызыл-оол Келей база-ла маңгыс ёзу-биле амыдырап, үргүлчү арагалап чоруп турган. К. Келей арага дээнде чүнү-даа тоовас, эзирикте караанга көзүлгенне кижини бак сөстер-биле дорамчылаар, улуска чалчыыр. Бодунуң амыдыралында болгаш аажы-чаңында четпестерни эдип алгаш, аа-сеткилдиг ажылдаарын аваа чеже удаа сүмелеп, сургаваан дээр! Ол эттинин чазалырының орнунга сөөлгү үеде мырыңай кедереп барган. Суурнуң чамдык чурттакчыларының негелделеринге үндезилээш, районнуң улус суду К. Келейниң хереэн көргеш, район девискээринден базала 5 чыл хуусаалыг үндүр шөлүүрүн шиитпирлээн.

Ч. ЧАЯНХО,
районнуң улус судунуң шииткекчизи.

Бүгүн "ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА"

«Правда» солуннуң **«Тараа дээш демиселдиң шиитпирлиг үезі»** деп мурнуку үүлүн солун парлаан. **Парижте совет делгелгениң көрүкчүлеринге Н. С. Хрущевтуң чагаазы.** Тараа ажаап алыышкынының дугайында допчу үүлдер, ол талазы-биле хүн демделгели. **«Агрессчилерниң кордалы чылча шаптынган турар»** дээн ниити эге-биле Совет чазактың Медеглелинге холбаштыр ажылчы чоннарның чагаалары.

Ийиги арында **«Съезд мурнуу чарыының индири»** деп ат-биле СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдериниң дугайында материалдарны парлаан. Ол-ла арында «Тыва тудугдан» үүл—**«Эки негелделии-биле».** Үшкү арында Бин-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозта дүжүт ажаап алыышкынының дугайында корресподенция парлаттынган. **«Тувинская правда» солунга парлаттынган чагааларның изи-биле»** деп материал.

Дөрткү арында даштыкы болгаш иштики информацияларны солун парлап турар.

Областа АГААР-БОЙДУСТУҢ *байдалы*

Бөгүн областа булуттагылап каап турар, чаашкын чок хүн болур. Эртенги шактарда чамдык черлерге туманнаар. Хат мурнуу-чөөн чүк угланыышкынныг, көшкактан өй-таныга чедир. Агаарның температуразы: областа—16—21, а Кызылга—19—21 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

АГРЕССЧИЛЕРНИ КЫҢЧЫКТЫРБАС

Боттарының шериг машиназының эриилгелерин дыңзыдып, делегей байдалының дүшкүүрлүг чоруун шаанга чедир шыңгыырадып турар АКШ-тың болгаш НАТО-нуң бүгү шериг блогунуң агрессчи планнарынга Совет чазак күүлүг ийи согуушкунну удаа-дараалаштыр таварыштырган. Шеригниң чиңгине албаныың хуусаазын эрттирген солдаттарны, матростарны, сержантыларны болгаш старшиналарны курлавырже үндүреринiң хуусаазын түр соңгаарладыр дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпири средада, август 30-де парлаттынган. Тургустунган байдалды ханызы-биле болгаш бүгү талазы-биле бодаңганының соонда, ядролуг чепсектиң шенелде частыышкынын чорудар дугайында Совет чазактың шиитпири ооң дараазында хүнде үнген.

Бо хемчеглерни чайлаш чокка чорудар апарганының ужурун билир төлээде, коммунист болуру азы Совет Эвилелиниң аңаа-ла өңнүү болуру-даа албан эвес, а үүгле үүвени аңаа-ла шыны-биле билир чорук негеттинер. Ол хемчеглериниң кара чаңгыс сорулгазы агрессчилерни үүгеннээри, өлүмнүг айыылдан тайбынны камгалап алыры болур. Делегейниң айыыл чок чоруун хандырары-биле чоруттунган ССРЭ-ниң чазааның чаа күжениишкиннерин аксеткилдиг кижилер шак ынчаар билип алган. Ынчалза-даа Вашингтоннуң, Лондоннуң, Парижтиң болгаш Боннуң эн дээди чазак бөлүктери бо хүннерде ческинчиг чоруктарны кылып турар. Делегейниң ийиги дайынының көзүнде арткан отту өжүрбес, Германия-биле тайбың керээзин чарарын болдурбас, чепсегленишкин дүжүреринге болгаш ядролуг чепсектин шенелдезин хоругдаар дугайында дугуржулга чедип алырынга шаптыктаар чорукту бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазының өзээ болдурган Ак бажын ческинчиг чоруктa кол рольду ойнап турар. Совет чазактың медеглелин чарлаан соонда каш-ла шак болганда Ак бажың ыят чок чоруктуң дээди чадазы болур декларацияны чарлаан. «Ындыг байдал болганда посол Артур Динни Женевадан дораан кыйгыртыр» дугайын ол декларацияда чугаалап турар. Ооң-биле кады британ чазак Женевада чугаалажыышкында төлөөлекчизи Д. Ормсбис-Гораны кыйгыртыр дугайын чарлаан.

Бүгү бо ойнаашкын-биле кандыг мелегейлерни бүзүредир деп бодаан чүве ийик? АКШ-тың чазаа англи өңнүүнүң бүрүн чөпшээрели-биле болгаш НАТО талазы-биле өске-даа эвилелчилериниң деткимчези-биле Женевага чугаалажыышкыннарны үзерин үргүлчү орадаажып келгенне болгай. Чоокта чаа президент Кеннеди бодунуң төлөөлекчизи А. Динни Женеваже катап чорударда херек кырында ультиматум хевирлиг медеглелди кылган. Чүл дизе бир эвес америк санал хүлээп алдынмас болза, Динни Женевадан кыйгыртыр деп ол медеглээн. Америк санал дээрге ядролуг шенелделерниң АКШ-ка ажыктыг хевирлерин чорударын херек кырында дүрүмчүдүп, барыын талакы күрүнелерниң кол штабтарынга дузалакчы болур контроль органны тургузарын айтып турар.

АКШ-тың болгаш Англияның Женевага тактиказы мындыг ийи сорулгаларны чедип алырынче угланган: бирээде, ядролуг шенелделерни хоруур дугуржулгага шаптык ужураштырар; ийиде, чугаалажыышкынны соксадырының буруузун ССРЭ-ниң кырынче чуй каар. АКШ-тың болгаш бүгү Атлантика блогунуң чагырыкчы бөлүктеринге Женевага чугаалажыышкын оларның агрессчи чоруун болгаш өңдере чепсегленишкинин чажырарынга чепсек болуп турган. Лос-Анжелоста үнүп турар «Таймс» солуннуң хереченлеп турары-биле алырга, Женевага чугаалажыышкын болуп турда АКШ-тың атомнуг энергия талазы-биле комиссиязы ядролуг шенелделерни катап чорударының белеткелин бар-ла шаа-биле чорудуп турган. АКШ-тың болгаш Англияның деткимчези-биле Франция Сахараны НАТО-нуң ядролуг шенелделер чорудар шөлү болдурган.

Вашингтоннуң ийи арынныг политиказы Совет чазактың шиитпириниң ёзулуг утказын чажырып, ол шиитпирни НАТО-нуң чурттарында өңдере чепсегленишкинни, ооң иштинде ядролуг чепсекти улам күштелдирип турарын агартырынга ажыглаарын оралдажып турар. Америк сенаторлар август 31-де ындыг уткалыг кыйгырыглар салып, чүве чугаалааннар. Совет Эвилелиниң чорудуп турар хемчеглеринге холбаштыр АКШ-та болуушкуннар ол хемчеглериниң чогуур үезинде алдынганын бадыткан турар. Совет чазактың хемчеглериниң кара чаңгыс сорулгазы болза агрессчилерни томаартып ай дээринче угланган. Ынчангаш ол хемчеглер болза агрессчилерге бүгү-ле чепсектер-биле өйтур шавыышкын берип шыдаар күш делегейде бар дээрзиниң дугайын Барыын чүктүң дайзынзырак бөлүктеринге сагындырып турар. Империалистиг пропаганда чеже-даа орадашса, улус массаларны будулдуруп шыдавас. Совет чазактың базымнары болза делегейниң үшкү дайынын болдурбас дээш демиселге ооң чаа улуг болгаш чугула салыышкыны болуп турар.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ҮНҮҢ ДУГАЙЫНДАЛ?

Антисоветтиг улуушкун-биле, Барыын Берлинни «шыңгыы камгалаар» деп дайынзырак кыйгылар-биле кады барыын талакы политиктер, «Чөөн чүк-биле чугаалажыышкыннарны эгелээринге» беленин сөөлгү үеде аазап турар апарган. Ындыг эриишкинни канцлер Аденауэр, Вилли Брандт кылып турар. Президент Кеннеди бодунуң август 30-ги эзлчеглиг парлалга конференциязына «кандыг-даа чугаалажыышкыннарга киржиринге» беленин база чугаалай каапкан. Ынчаарга чүнүң дугайындал? «Амгы үеде чүнүң дугайында чугаалажыышкыннар кылырын тодарадыры ындыг-ла ажыктыг эвес ышкаш-тыр» деп Кеннеди оваарымчалыг медеглээн. Ынчалза-даа ол туманнанчак чугааларның артында үүг үүве чажыртынып турар дээрзин Аденауэр болгаш Брандт оларның ооң мурнунда медеглелери көргүзүп турар. «Германияны катап каттыштырар» дугайында чугаалажыышкыннар дугайын чугаалап турарын Аденауэр соңгулда мурнунуң бир чугаазында медеглээн. Германияны катап каттыштырарын бонн милитаристер боттарының корум-чурумун бүгү Германияга нептередип, Барыын Германияның монополистиг капиталынга ГДР-ни сыыртыр дээни ол. Чугаалажыышкыннар «үүгле ниитизи-биле герман айтырыг болур дээрзин Бюрцбургка август 30-де чугаазынга Брандт шуут медеглээн. Бонн реваншистерниң болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилериниң өске бодалы, тодаргайлаарга, чугаалажыышкыннарны Германия-биле тайбың керээни чарарын соңгаарладырынга ажыглаар деп бодалы ол чугаалаарның артында чажыртынып турар.

Амгы үе байдалда герман айтырыгны шиитпирлээринче орук үүгле Германия-биле тайбың керээни чарарын дамчыштыр салдынып болур. Барыын талакы күрүнелериниң баштыңнары-биле бо айтырыг дугайында кажан-даа чугаалажыырынга Совет чазак белен. Америк журналист Дрю Пирсон-биле чоокта чаа беседазынга Н. С. Хрущев ону база катап бадыткаан. Үүгле ындыг чугаалажыышкыннар герман айтырыгны таарыштыр шиитпирлээр арганы бээр. А барыын талакы күрүнелериниң баштыңнарының чугаалап турар үүвези дээрге оларның дайынзырак чоруун чажырарының үүгле кажар аргазы болуп турар.

Я. МАЗОР.

Ыт азырап турар хамаатылар ук ыттарын даңзыладып алыр болгаш үргүлчү багга тургузар хүлээлгелиг, бир эвес ол дүрүмнү сагывас болза, ыттарны аглап тутнаш, узуткап чок кылыр апаар дээрзин Кызыл хоорайның бүгү чурттакчыларынга чарлап дыңнадып тур.

ХООРАЙНЫҢ КОММУНАЛ АЖЫЛ-АГЫЙ ЧЕРИ.

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш СЭКП Кызыл хоорхомунуң политиктиг чырыдыышкын Бажыңының консультантызы Василий Васильевич Куреневтуң 85 харлыг авазы—маадыр-ие

Ефросинья Никоноровна КУРЕНЕВАНЫҢ

мөчээнинге СЭКП обкому болгаш СЭКП хоорхому ханы кажыдалын илередип тур.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Кайгамчыктыг Василиса»** 11.30, 1.30 шактарда; **«Мээң өңнүүм Колька»** 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; (биче залга) **«Билдинмес херээжен»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Чаңгыс одуруг»** 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Аныяк гвардия»** (1-ги кезээ) 2.30 шакта; **«Бистиң бир эзвис»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Кайгамчыктыг Василиса»** 3.15 шакта; **«Эзим ырызы»** 5.15, 7.15, 9.15 шактрда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Кызыл бүрү»** 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинiн 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, өдөө ажыл-агый килдизинiн 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинiн 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинiн 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01063. Чагыг № 1820. Культура эргелелинiн типографиязы.